

LUTHERSK KIRKETIDENDE

LEDER: DEN NORSKE KIRKE OG ORGANISASJONENE

ARTIKLER OG INNLEGG

INNFØRINGEN AV KJØNNSNØYTRAL
VIGSELSLITURGI
EN SAMTALE OM EKTESKAPET, DEL 3
FRA BOKFRONTEN

SØNDAGSTEKSTEN

8. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN
9. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN
10. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN
OLAVSDAGEN/OLSOK

DEN NORSKE KIRKE OG ORGANISASJONENE

Norsk kirkestruktur har tradisjonelt vært noe for seg selv – på den ene siden en statlig folkekirke som har stått for gudstjenester og kirkelige handlinger som dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelser, på den annen side selvstendige organisasjoner og institusjoner som har tatt ansvar for misjon, diakoni, barne- og ungdomsarbeid, utdanning og mye annet som en kirke trenger for å utføre sitt oppdrag. Til bildet hører også en kultur sterkt preget av kristen tro og tradisjon, og en offentlig skole som har gitt undervisning i kristendomskunnskap. Selv om integrasjonen mellom den offisielle kirke og virksomheten i de selvstendige organisasjonene har vært tett innvevd i hverandre, har de formaliserte relasjonene vært forholdsvis svake. Først og fremst har relasjonene vært preget av personlige relasjoner der de samme menneskene var aktive deltakere i begge sammenhenger. Tradisjonen med kirkeofringer til selvstendige organisasjoner og institusjoner har også vært et uttrykk for at kirken har regnet dette arbeidet som ”sitt”.

Den modell som har preget Den norske kirke siden slutten av 1800-tallet, har de senere årene vært under press. På den ene siden er Den norske kirke ikke lenger bare en embets- og seremonikirke, men er i ferd med å løsrive seg fra staten og bli et trossamfunn med mer distinkt organisatorisk identitet. Ved siden av å bygge opp sin demokratiske styringsstruktur preges lokalmenighetenes arbeid av en langt større bredde i arbeids-

former og aktiviteter enn da organisasjonene dominerte dette feltet. Ikke minst trosopp-læringsreformen har vært en viktig impuls i denne retning. På den annen side har organisasjonenes arbeid og selvforståelse vært under forandring, en forandring som i mange tilfeller har betydd en løsere tilknytning i forhold til Den norske kirkes offisielle strukturer. Heller ikke den kulturelle og samfunnmessige konteksten er like entydig kristen som før, og kristendomsopp-læring i den offentlige skolens regi hører definitivt fortiden til.

Den modell som har preget Den norske kirke siden slutten av 1800-tallet, har de senere årene vært under press.

I forholdet mellom kirken og organisasjonene er det etter mitt skjønn mulig å peke på tre ulike måter relasjonene kan svekkes på. Den første er en utvikling i økumenisk retning, der organisasjoner ikke lenger tenker

eksklusivt om sin relasjon til Den norske kirke, men ønsker å stå til tjeneste for ulike kirkesamfunn. Den andre er en utvikling i *frikirkelig* retning, der organisasjoner understreker sin selvstendighet i forhold til Den norske kirke så sterkt at de reelt fremstår som frikirkelige bevegelser. Både et økende antall menighetsdannelser i organisasjonsregi og opprettelsen av trossamfunnsregistre i regi av Misjonssambandet og Indremisjonsforbundet peker i denne retning. Den tredje er en utvikling i *sekulariserende* retning, der organisasjoner og institusjoner som tidligere har hatt en sterk kirkelig forankring, toner ned denne tilknytningen og i stedet ser seg selv som uavhengige verdibaserte organisasjoner.

Enn så lenge ser det ut til at mange organisasjoner nøler med å gå for langt i de retninger som her er beskrevet. Det henger sammen med både at tilknytningen til Den norske kirke er dypt forankret i organisasjonenes historiske selvforståelse, og at de fleste medlemmer og ansatte i organisasjonene fortsatt er medlemmer av Den norske kirke. Man innser dessuten at det å tilhøre Den norske kirke fortsatt gir tilgang til en kontakflate og en offentlig troverdighet som frikirkelige grupper ikke uten videre kan ta for gitt.

Striden om homofili og likekjønnet ekteskap har i den siste tiden satt forholdet mellom Den norske kirke og noen av organisasjonene på prøve. I den langsiktige utvikling av forholdet mellom kirken og organisasjonene skal en ikke tillegge dette alt for stor vekt, men det er likevel klart at striden kan bidra til å akselerere en utvikling som allerede var i gang, samt gjøre det vanskelig å utvikle nye typer relasjoner.

For Den norske kirke er dette en utvikling som maner til ettertanke. Til å være kirke hører det blant annet å drive misjon og diakoni. For de fleste kirkers del er slikt arbeid organisert som en del av den offisielle kirkelige organisasjon. I Den norske kirke har det så langt vært utenkelig med en egen misjonsavdeling i Kirkerådet, eller en offisiell kirkelig ungdomsorganisasjon. Det norske systemet har så langt fungert godt, men setter også Den norske kirke i en sårbar situasjon. I den grad organisasjonene får en løsere tilknytning til kirken eller ikke lenger forstår seg selv som organisasjoner som arbeider for å løse kirkens oppdrag, svekkes rett og slett Den norske kirkes mulighet for å utføre sitt oppdrag. Dermed svekkes den som kirke. F.eks. kan en kirke uten misjon og diakoni sammenliknes med en kropp uten armer og bein. I en slik situasjon reises spørsmålet om Den norske kirke på noen områder bør bygge opp egen virksomhet eller sørge for å formalisere forholdet til organisasjoner og

institusjoner som arbeider på kirkens vegne.

Det var et klokt skritt da kirkeledere og misjonsledere i 1993 gikk sammen om å stifte Samarbeid Menighet og Misjon (SMM). I de mer enn 20 årene dette samarbeidet har eksistert, har det skapt engasjement i Den norske kirkes menigheter for misjonsoppdraget. I lys av den utvikling som har foregått, er det likevel grunn til å spørre om SMM er en modell som i dag er tilstrekkelig for å ivareta relasjonen mellom Den norske kirke og misjonsorganisasjonene.

Liknende vurderinger er det også nødvendig å gjøre på andre områder som diakoni, barne- og ungdomsarbeid og kirkelig utdanning.

En særlig utfordring presenterer i denne sammen-

heng det økende antall menigheter og forsamlinger i organisasjonenes regi. På tross av at flere av disse ledes av prester ordinert i Den norske kirke og stort sett betjener medlemmer av Den norske kirke, har de en uavklart kirkerettslig og ekklesiologisk status. Den ordning for valgmenigheter, som Kirkemøtet har vedtatt, har så langt ikke vært attraktiv for mer enn én menighet. For å finne løsninger må trolig både Den norske kirke og organisasjonene være villige til å strekke seg lengre enn det man til nå har vært villige til.

Konteksten for dette er som allerede nevnt at Den norske kirke i stadig større grad selvstendigjøres som kirke og som trossamfunn. En slik prosess fordrer et intensivt arbeid med både selvforståelse, arbeidsformer og organisering. Forholdet til landskapet av kristelige organisasjoner og institusjoner og til det arbeid som disse har ivarettatt på kirkens vegne, hører definitivt med til dette avklaringsarbeidet.

.....
HARALD HEGSTAD
HARALD.HEGSTAD@MF.NO

INNFØRINGEN AV KJØNNSNØYTRAL VIGSELSLITURGI

REFLEKSJONER ETTER KIRKEMØTET 2016

AV JOSTEIN ÅDNA
JOSTEIN.ADNA@VID.NO

Som professor i Det nye testamente ved Misjons-høgskolen (nå: Fakultet for teologi, diakoni og ledelsesfag ved VID vitenskapelige høgskole), medlem av Lærenemnda under dens behandling av homofilisaken og fra i år av medlem av Stavanger bispedømmeråd og Kirkemøtet har jeg i mange år og i ulike sammenhenger deltatt i diskusjonen i Den norske kirke om homofili og ekteskapsforståelse. På Kirkemøtet i Trondheim 6.–12. april 2016 inngikk jeg i mindretallet som stemte imot vedtaket om å utarbeide liturgier for vigsel av likekjønnede par og for forbønn for borgerlig inngåtte ekteskap mellom likekjønnede. I denne artikkelen vil jeg gjerne dele noen refleksjoner etter vedtaket som Kirkemøtet gjorde i sak KM 17/16 om å utarbeide en ny kjønnsnøytral ekteskapsliturgi i tillegg til den ”gamle”, eksisterende vigselsliturgien.

ØNSKE OM UTSETTELSE AV SAKEN

Vigselssaken ble behandlet i to omganger under Kirkemøtet. Under første gangs behandling ble det fremmet et forslag om å utsette saken, som falt fordi det kun fikk tilslutning fra 30 av i alt 115 delegater. Årsaken til at jeg og andre ønsket en utsettelse, er at vi oppriktig mener at saken til tross for de mange årene diskusjonen har pågått, ikke var tilstrekkelig utredet og forberedt for et vedtak nå. Forslaget vi stemte for, ba om ”at det blir lagt fram en bredere utredning av saken, med særlig fokus på konsekvensene av likekjønnet vigsel ved barns situasjon og rettigheter, og for kirkens helhetlige teologi om familien”.

Fordi utsettelsesforslaget var blitt avvist, måtte alle ved sakens andre gangs behandling ta realitetsstilling til ønsket om å utarbeide en ny vigselsliturgi. Det forelå to forslag fra den saksforberedende komiteen. Gruppen som i første omgang hadde fremmet utsettelsesforslaget, la naturlig nok nå frem et forslag om at Kirkemøtet sier ”nei til å innføre vigselsliturgi for likekjønna par eller forbøn for borgerleg inngåtte ekteskap mellom likekjønna”. Etter at dette forslaget hadde falt med 31 stemmer, ble det andre forslaget fra komiteen tatt opp til votering. Med tre fjerdedels flertall vedtok Kirkemøtet at det skal ”utarbeides liturgier [for ekteskapsinngåelse og forbønn for borgerlig inngått ekteskap] som inkluderer likekjønnede par, og som kan brukes overfor alle par”.

Blant de 88 som stemte for flertallsvedtaket, inngikk visstnok ca. 20 delegater som personlig mener at ekteskapet er for mann og kvinne, ikke for to av samme kjønn. Til tross for sin fastholdelse av ulikekjønnet som et kjennetegn ved ekteskapet stemte de altså sammen med forkjemperne for likekjønnet ekteskap fordi de – slik det heter i vedtaket – tar ”til etterretning [...] at slike liturgier [...] vil bli utarbeidet og implementert”. Min begrunnelse for ikke å slutte meg til det omforente forslaget, som bl.a. samtlige biskoper ga sin tilslutning, er at de som ønsker å innføre den nye, kjønnsnøytrale læren om ekteskapet, ikke har gitt noen tilfredsstillende begrunnelse for at det nye lærestandpunktet er akseptabelt i en evangelisk-luthersk kirke. Om de

ved en utsettelse av saken ville ha vært villige og i stand til å levere en slik overbevisende begrunnelse, vil vi dessverre aldri få vite. I denne artikkelen kan jeg bare vise til to forsømmelser eller mangelfullt utredede momenter ved vigselssaken, og det første har å gjøre med barnas situasjon.

BARNEPERSPEKTIVET

Mindretallsforslaget i Kirkemøtet peker på at ekteskapsloven som gjelder i Norge fra 2009, er "ei 'koplingslov', ettersom regler og rettar i adopsjonslov, barnelov og bioteknologilov gjeld for alle par som lever i ekteskap". Det er på denne bakgrunn påfallende og beklagelig at verken det bispemøtenedsatte samlivsutvalget i sin utredning *Sammen. Samliv og samlivsordninger i et kirkelig perspektiv* eller den forhåndsutsendte saksutredningen for Kirkemøtet i nevneverdig grad går inn på spørsmål som har å gjøre med likekjønnede ektepar og barn, som f.eks. eggdonasjon, sæddonasjon og surrogati. Loven gir bl.a. likekjønnede ektepar rettigheter i å skaffe seg barn på måter som innebærer planlagt farløshet. En internasjonal og kommersiell fertilitetsindustri utvikler stadig nye muligheter for sæd- og eggdonasjonsvarianter, og i den norske samfunnsdebatten er det sterke krefter som presser på for å legalisere nye måter å skaffe seg barn på. Når kirken nå har overtatt statens kjønnsnøytrale ekteskapsforståelse, følger det barnediskriminerende rammeverket med på lasset.

Lokalt i Stavanger bispedømme har det gjort inntrykk at ikke bare sokneprest Dag Øivind Østereng har varslet sin fratreden fra tjenesten og utmeldelse av Den norske kirke etter vedtaket i vigselssaken, men at også Marit Rannestad har meldt seg ut. I 1984 ble hun som første kvinne ordinert til prest i Stavanger, og i et innlegg i Stavanger Aftenblad viser hun som begrunnelse for utmeldelsen spesielt til at Den norske kirke gjennom innføringen av likekjønnet ekteskap fundamentalt bryter med barns rettigheter (06.05.2016, s 31).

BIBELN SOM LÆRENORM I KIRKEN

Paulus' brev inneholder tre tekster som omtaler homoseksuelle handlinger som synd (Rom 1,26–

27; 1 Kor 6,9; 1 Tim 1,10). På 1990-tallet forsøkte mange å tolke disse tekstene dit hen at det kun er visse varianter av homoseksuelle handlinger, først og fremst med mindreårige – såkalt pederasti – som de fordømmer, men etter hvert, bl.a. i Lærenemndas uttalelse fra 2006, har alle måttet medgi at Paulus unntaksløst forkaster alle varianter av homoseksualitet.

Man skulle kanskje tro at saken dermed var avklart takket være Paulus' apostoliske autoritet. Men så er ikke tilfelle. Det ble mobilisert nye og andre synspunkter for å relativisere eller sette til side Paulus' forbud mot homoseksuelle handlinger. Spesielt viktig er den alt nevnte utredningen *Sammen. Samliv og samlivsordninger i et kirkelig perspektiv* fra utvalget Bispemøtet oppnevnte høsten 2009, som forelå ferdig i februar 2013. Den påstår at Paulus har en asketisk slagside i sine utsagn om seksualitet, og at han hadde mangelfullt kjennskap til homoseksualiteten i samtiden (*Sammen*, 49–52, 56–58). Som ekseget mener jeg å kunne godtgjøre at begge disse påstandene er feilaktige. Det ser imidlertid ut til at biskopene må ha trodd på og godtatt utvalgets tolkning av Paulus. Deres viktige læreuttalelse fra oktober 2013 om "*Ekteskapet i et evangelisk-luthersk perspektiv*" tier nemlig fullstendig om Paulus, og det kan jeg ikke forklare på noen annen måte enn at biskopene må ha ment at Paulus' uttalelser om ekteskap og seksualitet er irrelevante.

Den andre hovedstrategien som er blitt benyttet for å nøytralisere Bibelens ord om at det ekteskapelige seksuelle samliv kun er for én mann og én kvinne i et livslangt, monogamt forhold, er påstanden om at kirken allerede har skiftet standpunkt i andre saker der Bibelen har klar tale. Noen mener å finne to eksempler allerede i Det nye testamente, nemlig synet på omskjærelse og på sabbaten. Men det er særlig det endrede synet på kvinners stilling, ikke lenger underordnet menn og med adgang til presteembetet, som slo igjennom i siste halvdel av det 20. århundre, det vises til. Til dels er også endret oppfatning angående slaveri og skilsmisse anført som analogier. Det ferskeste eksemplet jeg har stiftet bekjentskap med, er en påstand om at vår ube-

kymrede fortæring av blod, tydeligst i form av blodpudding for dem som måtte like det, men mer generelt ved at blod ikke totalt er fjernet fra kjøttprodukter, bryter med en apostolisk bekreftet skaperordning. Etter min oppfatning er ingen av disse anførte sakene holdbare analogier til spørsmålet om likekjønnet ekteskap. Forskjellen er at Bibelen ved nærmere ettersyn og helhetlig betraktet åpner opp for endret standpunkt i alle de andre sakene (se bl.a. delkapittel 3.8 i *Skrifforståelse og skriftbruk* og Ådna, "Homofili, sabbat og blod – bibelteologiske betraktninger"), mens den ikke gjør det i ekteskaps spørsmålet. Bibelen taler fra første til siste side – med Jesus selv som eksplisitt vitne (Matt 19,4–6; Mark 10,6–9) – om ekteskapet som en utelukkende heterofil relasjon; det er en gudgitt skaperordning (1 Mos 1,26–28; 2,24) og en pakt mellom ektefellene analogt med pakten mellom Gud og hans folk (Mal 2,10–16; Ef 5,21–33).

FORTSATT ETTERLYSNING AV BEGRUNNELSE

Pådriverne for likekjønnet ekteskap har til tross for gjentatte oppfordringer fra andre og fra meg (bl.a. Ådna, "Skrifforståelse og homofilisyn") unnlatt å utrede barneperspektivet og ignorert etterlysningen av bibelsk begrunnelse. Selv om det skjebnesvangre vedtaket nå er fattet og vil bli fulgt opp på Kirkemøtet i 2017 med fremleggelse av konkrete liturgiforslag, vil vi i den indre-kirkelige samtalen og debatten ikke slutte å konfrontere tilhengerne av den kjønnsnøytrale ekteskapsforståelsen med det mangelfulle grunnlaget for det nye lærestandpunktet. Personlig har jeg inntil nå unnlatt å karakterisere det som kirkesplittende vranglære, men jeg mener altså at det er uttrykk for et så alvorlig avvik fra en bibelsk fundert ekteskapsforståelse at jeg ikke kunne og kan gi min tilslutning til en kompromisslinje som nedgraderer to gjensidig motsigende lærestandpunkt om ekteskapet til to syn som skal kunne leve fredelig og harmonisk side om side i kirkens liturgiske ordninger, undervisning og forskning.

REELT ROM FOR DET TRADISJONELLE EKTESKAPSSYNET?

Hva så med fremtiden? Er det og vil det fortsatt være rom for meg og likesinnede i Den norske kirke? Det vil i stor grad de som nå innfører den nye vigselsliturgien, avgjøre. Leder for Åpen folkekirke, Gard Realf Sandaker-Nielsen, og den nylagte lederen for Kirkerådet, Kristin Gulleksrud Raaum, har uttalt at de vil gi fortsatt rom i kirken for motstanderne av likekjønnet ekteskap. Det gjenstår å se hvor raust og reelt dette løftet blir satt ut i livet. Jeg vil betegne min nåværende forventning til veien videre i Den norske kirke som nøktern pessimisme. Hvorfor er jeg pessimist? Fordi jeg regner med en gradvis, ytterligere forvitring av en bibelsk ekteskaps- og familieførståelse.

Bare for ti år siden, da Lærenemnda avsluttet sitt arbeid med homofilisaken, var det knapt noen tilhengere av kirkelig aksept av homofilt samliv som ønsket å likestille det med det heterofile ekteskapet (se *Skrifforståelse og skriftbruk*, 105). I løpet av disse få årene er posisjonen forflyttet til å oppheve forskjellen mellom ulikekjønnet og likekjønnet samliv.

I sakspapirene som var utarbeidet for Kirkemøtet, var det med basis i vedtak i Bispemøtet og Kirkerådet foreslått innføring av en tilleggs-liturgi for homofile par. I løpet av møtet ble dette endret til at den nye liturgien skal utformes slik at den kan benyttes av både likekjønnede og ulikekjønnede. Altså: Fra et forslag om å imøtekomme ønsket fra noen homofile om kirkelig vigsel eller velsignelse ble det endret til et vedtak om en kjønnsnøytral ekteskapsliturgi. Dette er etter min oppfatning ingen bagatellmessig endring, men en prinsipielt viktig forskyvning. Den er ikke egnet til å skape ro i kirken om vigsel-forståelse og -praksis. Vi risikerer at mang en heterofil vigsel blir en kamparena mellom prest og brudepar angående valg av liturgi – altså mellom den gamle, med kjønnsdifferensieringen som uttalt kjennetegn på ekteskapet, og den nye, kjønnsnøytrale vigselsliturgien.

Inntil videre blir den gamle liturgien opprettholdt og videreført. Er dette en permanent konseksjon fra Åpen folkekirke og eventuelt anner-

ledes organiserte flertallskonstellasjoner i Kirkemøtet? Jeg mener at svaret på dette spørsmålet er uvisst.

UTFORDRING AV "HETERONORMATIVITETEN"

Uansett om den gamle liturgien får bestå på lang sikt eller ikke, tror jeg at det raskt vil komme fremstøt for kirkelig aksept av ytterligere samlivsordninger enn bare homofile ekteskap. Når man først har dekonstruert ekteskapet fra å være en gudgitt skaperordning til å være en sosial konstruksjon, ligger veien vidt åpen for nye endringer.

De neste årene vil såkalt skeiv teologi gradvis fremme sine krav og forventninger. Det teologiske tidsskriftet *St. Sunniva* presenterte i 2015 et dobbeltnummer om skeiv teologi. En av bidragsyterne, Andreas Ihlang Berg, er i mellomtiden blitt doktorgradsstipendiat på Teologisk fakultet med et forskningsprosjekt om skeiv teologi. Ifølge ham dominerer fremdeles en heterofil lykkenorm den allmenne og kirkelige diskursen om samlivsformer, og kirkens tilslutning til den kjønnsnøytrale ekteskapsloven innebærer at likekjønnede par gis del i denne lykkenormen i form av en assimilering. En ekte ikke-diskriminerende ekteskapsteologi må gå lengre og sprengte fullt og helt de siste rester av heteronormativitet. Først da vil teologien og en kirkelig praksis romme livene til alle som inngår ekteskap i Den norske kirke (Berg, *"Ekteskap og queerskap"*; se også *Vårt Land* 16.01.2016, s. 10–11).

Hvis noen indignert vil protestere mot at jeg tillegger dem konsekvenser i forlengelsen av vedtaket på årets kirkemøte, som de ikke vedkjenner seg, vil jeg svare at like absurd som diverse polyamorøse konstellasjoner kan fortone seg i dag, like absurd virket det bare for ti år siden å tale om kirkelig aksept av likekjønnet ekteskap. Subjektivt er sikkert de fleste tilhengerne av likekjønnet ekteskap imot en utvikling som sprenger tosomheten som ramme for ekteskapet. Men fordi de har vraket ekteskapet som skaperordning og kun opererer med gjensidig, frivillig kjærlighet mellom voksne, myndige personer som kriterium for samliv, vil de i sin tid måtte erkjenne at de

står uten objektive teologiske redskaper til å forhindre den utviklingen som den skeive teologien fremmer.

FORTSATT MEDLEMSKAP ELLER UTMELDELSE?

Min diagnose av situasjonen etter vedtaket på Kirkemøtet og en derav følgende heller dyster prognose er forsøkt redegjort for i det ovenstående. Til slutt er det imidlertid viktig for meg å fastholde at Den norske kirke er og forblir min kirke, og at jeg ikke vil forlate den og søke en alternativ kirketilhørighet så lenge jeg og andre ikke er fratatt rett og mulighet til å fastholde Bibelens og kirkens ekteskapsforståelse gjennom to tusen år i vår liturgiske praksis, undervisning og forkynnelse. Artikkelen av Torleiv Austad, Tore Kopperud og Anfin Skaaheim, "Farvel til Den norske kirke?", i *LK* 2016/10, gir en god beskrivelse av forutsetningene for fortsatt medlemskap i Den norske kirke og begrunnelse for hvorfor vi ikke lar oss "kaste ut" (Jfr. Sofie Brauts forsvar av kirkemøteavstemningstapernes rett til å forbli i Den norske kirke i form av et gjensvar til *Vårt Land*-journalist Alf Gjørundts kritikk av Kirkemøtets mindretall: *Vårt Land* 20.04.2016, s 20–21, og 25.04.2016, s 17). Vi vil – med solid ryggdekning i den verdensvide kirke – ikke gi forfekterne av den nye, ubibelske læren om ekteskapet ro, men fortsette med å holde frem for dem det uberettigede i deres lærestandpunkt.

LITTERATUR

- Austad, Torleiv, Tore Kopperud og Anfin Skaaheim, "Farvel til Den norske kirke?", *Luthersk Kirketidende* 151/10 (2016), 152–153.
- Berg, Andreas Ihlang, "Ekteskap og queerskap", *St. Sunniva* 23/1–2 (2015), 24–32.
- "Ekteskapet i et evangelisk-luthersk perspektiv. Uttalelse fra Bispemøtet i Den norske kirke". Oslo, 17. oktober 2013 (BM 16/13).
- Sammen. Samliv og samlivsordninger i et kirkelig perspektiv. Utredning fra et utvalg oppnevnt av Bispemøtet i Den norske kirke.* Bispemøtet, Den norske kirke 2013.
- Skrifforståelse og skriftbruk med særlig henblikk på homofilisaken. Uttalelse fra Den norske kirkes lærenemnd i sak reist av Møre biskop.* Kirkerådet, Den norske kirke 2006.

Ådna, Jostein, "Die eheliche Liebesbeziehung als Analogie zu Christi Beziehung zur Kirche. Eine traditionsgeschichtliche Studie zu Epheser 5,21–33", *Zeitschrift für Theologie und Kirche* 92 (1995), 434–465.
–, "Skriftforståelse og homofilisyn. En analyse av

skrifthermeneutikken lagt til grunn for anerkjennelse av homofilt samliv i uttalelsen fra Den norske kirkes læremynd i 2006", *Tidsskrift for Teologi og Kirke* 80 (2009), 178–198.
–, "Homofili, sabbat og blod – bibelteologiske betraktninger", www.levendefolkekirke.no.

HVA ER EN VIGSELSTALE?

Sommeren er høysesong for vielser. Alle som gifter seg i kirken, får en tale fra forrettende prest. Hva sier presten ved en slik anledning? Er det pedagogisk tilrettelagte samlivsråd, sjelesørgerisk oppmuntring eller evangelieforkynnelse? Eller kanskje litt av alt? Luthersk Kirketidende vil gjerne ha eksemplere på vigselstaler fra våre lesere. Det kan gjerne være en tale du selv har holdt eller hørt. I neste omgang kan det hende vi ber om tillatelse til å trykke talen i bladet. Send inn manus til sjur.isaksen@mf.no!

EN SAMTALE OM EKTESKAPET, DEL 3

AV HARALD HAUGE OG HARALD HEGSTAD
HARALD@ROROSKIRKE.NO / HARALD.HEGSTAD@MF.NO

Kjære Harald Hauge

Det setter pris på at du begynner ditt siste brev med å gå så utførlig inn på liturgispørsmålet. Jeg tror som deg at løsningen vi fikk til på Kirkemøtet, er god og salomonisk. Det sier jeg selv om jeg før Kirkemøtet hadde argumentert mot at den nye liturgien skulle kunne brukes også av heterofile par. Min motstand var først og fremst bygget på de konflikter som eventuelt kunne oppstå i møte med brudepar, der presten vil ha én liturgi mens brudeparet en annen. Siden denne innvendingen først og fremst var av praktisk art, hadde jeg imidlertid ikke problemer med å gå for det som til sist framsto som den eneste rimelige løsningen. De praktiske problemene som måtte komme, får vi håpe at den bebudede veiledningen fra Bispemøtet vil bidra til å avklare, foruten at jeg har stor tiltro til klokskapen hos prester som deg selv.

Jeg er også glad for at du så tydelig sier at du vil kunne bruke den gamle liturgien for brudepar som ønsker det. Samtidig forvirrer du meg litt på dette punktet: Hvis poenget med at ny liturgi skal kunne brukes, er at den gamle ikke ivaretar det nye ekteskapsynet, er det ikke da vanskelig for dem med et slikt syn å bruke den gamle? Enten lar du pragmatikken overstyre prinsippene (og for all del: Sjelesørgisk pragmatisme kan ofte være helt nødvendig), eller så oppfatter du ikke forskjellene mellom liturgiene på en slik måte at de utelukker hverandre. Jeg tolker deg den siste retningen når du skriver at en ”utvidet ekteskapsforståelse er jo nettopp en utvidelse av den gamle, ikke en avskaffelse av alt som har

vært”. Har jeg rett?

Tanken om en ”utvidelse” av ekteskapsforståelse heller enn en fullstendig omdefinering av ekteskapet åpner dermed for at det kanskje er mulig å finne mer ”common ground” mellom tilhengere og motstandere av likekjønnet vigsel enn det man først kunne ane. At vi er uenig om kirken skal vie likekjønnede, og om likekjønnede samliv skal forstås som ekteskap i teologisk forstand, er vi naturligvis uenige om. Men forhindrer det at vi kan være enig om det aller meste når det gjelder forståelsen av ekteskap mellom mann og kvinne? At du faktisk kan tenke deg fortsatt å bruke den gamle liturgien med dens innledende ord om ekteskapet mellom mann og kvinne som innstiftet av Gud, peker for meg i den retning. Så trekker vi ulike konsekvenser av en slik forståelse i forhold til likekjønnede par: Mens jeg vil tolke dette mer eksklusivt og si at Gud dermed ikke har innstiftet ekteskap mellom mennesker av samme kjønn, vil du kanskje tolke ordene mindre eksklusivt og si at det ene ikke nødvendigvis utelukker det andre. Er det grunnlag for å tolke deg i den retning?

Jeg snakket forleden med en mann som var oppbrakt over Kirkemøtets vedtak, ikke først og fremst fordi homofile skulle få lov til å gifte seg, men fordi kirken etter hans mening hadde omdefinert hele ekteskapsforståelsen og dermed også omdefinert hans eget ekteskap – noe han opplevde som krenkende. Hvis min tolkning av din posisjon er riktig, vil du kanskje si til slike som ham at han kan oppfatte sitt ekteskap akkurat som før, og at det ikke er i forståelsen av slike ekteskap at det nye ligger? Men her legger

jeg nærmest ordene i munnen på deg – du skal naturligvis få svare selv.

Som du kanskje skjønner, er det jeg prøver meg på her, det som er en helt naturlig framgangsmåter i økumeniske samtaler, nemlig å forsøke å beskrive det det faktisk er enighet om, så bredt og fylldig som mulig før man borer i de punktene der det er uenighet. I debatten kan man ofte få det inntrykk at de to posisjonene i vigsels spørsmålet representerer forståelser av ekteskapet som er gjensidig utelukkende på så å si alle punkter. Dette tror jeg imidlertid ikke er noen riktig analyse selv om det kan se slik ut når man bare fokuserer på det man er uenig om. Hvis vi kan beskrive det det er enighet om, så bredt som mulig, vil kanskje uenighetspunktene kanskje ikke framstå som like dramatiske.

I forsøket på å identifisere hva vi er enige om, og hva vi er uenige om, må vi etter mitt skjønn fra begge parters side erkjenne at det er forskjeller mellom likekjønnede og ulikekjønnede par – meningsforskjellen dreier seg først og fremst om hvilken relevans disse forskjellene har i forhold både til ekteskapsbegrepet og til spørsmålet om liturgi.

Jeg synes du litt for lettvtint avviser mitt forsøk på å skjelne mellom et juridisk og et teologisk ekteskapsbegrep ved å vise til at man ikke grep sjansen da det juridisk faktisk var forskjell på partnerskap og ekteskap. Det ligger jo allerede en forskjell i at den kirkelige vigselsliturgien forutsetter at ekteskapet skal være livsvarig ("inntil døden skiller dere ad"), mens noe slikt krav eller ideal verken ligger i ekteskapsloven eller i det borgerlige vigselsritualet. I stater med en annen ekteskapslovgivning enn den norske blir forskjellen enda tydeligere, f.eks. der lovgivningen tillater polygami. En prinsipiell skjelning mellom en teologisk og juridisk forståelse mener jeg det derfor det er viktig å fastholde, selv om vi kan være uenig om hva denne forskjellen bør bety i praksis.

I din drøfting av liturgispørsmålet skriver du at vi ikke har tradisjon i kirken for å innføre liturgier som kun gjelder for noen og ikke andre. Vi har f.eks. ikke noen egen liturgi for vigsling av kvinnelige prester. Like fullt har vi ulike vigs-

lingsliturgier til tjenester som prest, diakon, kateket og kantor. I sin uttalelse om diakontjenesten fra 2010 forsøkte Bispemøtet å fastholde at det ikke er noen teologisk rangordning mellom de ulike vigslingene, men at forskjellen ligger i hva det vigsles til. En argumentasjon for ulike vigslingsliturgier for likekjønnede og ulikekjønnede par kunne tatt utgangspunkt i forskjellene mellom de to samlivsformene, uten at det nødvendigvis skulle innebære noen gradering mellom dem.

Hvis man aksepterer denne analogien til de ulike kirkelige tjenestene, er det jo også slik at én av de tjenestene det vigsles til, nemlig prestetjenesten, har et langt fyldigere grunnlag i den teologiske tradisjon enn de andre tjenestene – all den tid prestetjenesten med henvisning til CA 5 oppfattes som "innstiftet" av Gud. Man styrker ikke de andre tjenestene ved å underminere prestetjenestens teologiske grunnlag, men heller ved å utvikle de andre tjenestenes selvstendige teologiske berettigelse.

Uansett hvor mye man understreker likhetene mellom likekjønnede og ulikekjønnede samliv, er det likevel ikke til å komme fra at den menneskelige biologi representerer én vesentlig forskjell, nemlig at det bare er par bestående av mann og kvinne som kan sette barn til verden, i alle fall uten assistanse fra en tredje part. Selv om det ikke betyr at alle heterofile par faktisk setter barn til verden (fordi de ikke vil eller ikke er i stand til det), er det utvilsomt dette biologiske faktum som ligger til grunn for ekteskapets stilling historisk sett. Det gjelder også i den kristne tradisjon der det fjerde bud om foreldreskapet og det sjette bud om ekteskapet er knyttet nært sammen. I sin forklaring til det sjette bud i Store katekisme sier f.eks. Luther at Gud "har alt stadfestet ekteskapet i det fjerde bud, hvor han sier: Hedre din far og din mor" (s 326 i Mælands utgave av Konkordieboken).

Akkurat i spørsmålet om forholdet mellom ekteskap og barn/forplantning er det etter mitt skjønn at den kirkelige samtalen om ekteskapet har kommet mest til kort. Jeg håper derfor vi kan gå noen skritt også her i vår samtale. På den ene siden synes jeg nok mange av motstanderne av

likekjønnede ekteskap har en tendens til å legge alt for mye ansvar på de homofile skuldre når det gjelder surrogati og andre måter å få barn på, som søker å omgå biologiens begrensninger. De fleste som benytter seg av slike muligheter, er tross alt heterofile par eller enslige. Men på den annen siden mener jeg også at tilhengerne av likekjønnede ekteskap for lett har skjøvet denne tematikken fra seg. I det ”nye ekteskapsynet” har man ikke bare gjort kjønnsdifferensieringen uvesentlig, men også forholdet til barn og forplantning.

Problemet med å løsrive ekteskapsforståelsen fra forplantning og foreldreskap i en teologisk ekteskapsforståelse er at disse tingene faktisk er koblet i ekteskapsloven. Forskjellen mellom den gamle partnerskapsloven og den nye ekteskapsloven er jo nettopp at heterofile og homofile par nå er likestilt også når det gjelder foreldreskap – med de begrensninger som biologien setter. For å gjøre en slik likestilling mulig har man til og med innført de språklige nydanningene ”medmor” og ”medfar” slik at et barn juridisk kan ha to mødre eller to fedre.

Uten dermed å ende opp i en stivbent naturrettsenkning synes jeg det er vanskelig å komme fra at forholdet mellom barn og foreldre hører til de grunnleggende moralske strukturer i menneskelivet, som kirken ikke bør bidra til å svekke. Det er også grunn til å være skeptisk til tendensen til å gjøre barn til noe som primært skal tilfredsstillende voksnes behov, framfor å ta utgangspunkt i hva som er best for barn.

Etter min mening er det ikke til å komme fra at kirkelig vigsel av likekjønnede bidrar til å gi moralsk legitimering av nye familiekonstellasjoner og til alternative måter å skaffe seg barn på. Spørsmålet til deg og andre tilhengere av vigsel av likekjønnede er derfor hvordan man forholder seg til en slik konsekvens. Inntil nå synes jeg man for lett har skjøvet denne problematikken fra seg som irrelevant. Jeg hører derfor gjerne hvordan du tenker akkurat om dette.

Med vennlig hilsen
Harald Hegstad

Kjære Harald Hegstad

Nyttårsaftnen 2008 befant jeg meg på bryllupsfest. Siden det ikke var mitt eget bryllup – det sto i 2001 – hadde jeg tid til å reflektere over hvilken historisk dag det var. Ved midnatt, idet 31.12.2008 ble 1.1.2009, trådte den nye og kjønnsnøytrale ekteskapsloven i kraft. Jeg er relativt fanatisk ikke-røyker, men markerte midnattstimen med å ta en sigar. Aller helst ville jeg skålt i rosa champagne, men sånt var ikke tilgjengelig på akkurat den festen.

Den kvelden tok jeg den samme samtalen med meg selv, som du forteller du nylig hadde med en oppbragt mann: Forandret den nye ekteskapsloven noe med hensyn til ekteskapet jeg allerede levde i? Settingen var statlig jus den gangen og ikke kirkerett, men jeg mener problemstillingene hadde mye til felles med den du beskriver likevel. Svaret mitt var – ikke overraskende – nei. Kona mi og jeg kunne fortsette å være gift med akkurat samme motivasjon, samme målsetting og samme omgangsform i 2009, som vi hadde gjort til og med 2008. Det gjorde vi, og det har vi fortsatt med. For meg var det aldri aktuelt å insistere på å ikke ”konvertere” det eksisterende ekteskapet til den nye tids rammevilkår.

Med det har jeg levert et svar på ett av dine spørsmål og langt på vei bekreftet det du allerede har gjettet deg til. I mine øyne forutsetter ikke en ny og utvidet ekteskapsforståelse noen fullstendig dekonstruksjon av alle tidligere ekteskapsformer og -forståelser. Poenget er rett og slett å inkludere flere sideformer i den allerede mangslungne ekteskapsfloraen.

For å holde meg ei stund til på det personlige og erfaringsbaserte sporet: Da jeg gifta meg med kjæresten min i 2001 var ikke situasjonen den at jeg kunne gifta meg med hvem som helst. Det fantes noe over 3,5 milliarder kvinner i verden, men det var ikke slik at alle kunne gjort nytten. Jeg gifta meg med henne fordi akkurat vi to opplevde en enda dypere tilknytning og et mer omfattende fellesskap enn det som handlet om at vi kunne få barn sammen. På det tidspunktet visste vi ikke det heller, forresten, og vi valgte også å vente noen år før vi forsøkte (Jeg er med

andre ord for familieplanlegging).

Tida synes inne til å legge et mer helhetlig bilde av de brikkene jeg tidligere har lagt ut én og én om gangen i brevvekslinga vår. Det at jeg avviser naturretts tanken som absolutt bestemmende for ekteskapsforståelsen, er ikke det samme som at jeg avviser at ekteskapet er det beste stedet for å få og oppdra barn. Det at jeg mener at kjærlighet mellom to av samme kjønn kan være like sterk og god og vakker som mellom to av motsatt kjønn, betyr ikke at jeg vil nekte for at det store flertallet av befolkningen opplever seg selv som heterofile. Og det at jeg mener at ordene "én mann og én kvinne" ikke er uttømmende, betyr ikke at jeg synes vi like gjerne kan bytte ut tallet to med tre; jeg er ikke ute etter å kunne ta meg ei kone til.

Så ja, jeg er overbevist om at den "common ground" som du beskriver, finnes. Vi vil begge være enige om (tror jeg) at ekteskap er et ord for et offentlig bekreftet og gjensidig forpliktende samliv mellom to (og bare to) voksne personer, at ekteskapet skal inngås frivillig av begge parter, at de to med dette påtar seg rollen som hverandres nærmeste pårørende og med det et utvidet ansvar for den andres liv, at de to skal være trofaste mot hverandre, og at dette samlivet etter sin intensjon er livslangt. Det punktet hvor vi ikke er *helt* enige, er om de to også kan være av samme kjønn.

Det interessante med denne ekteskapsforståelsen – som jeg altså tror vi kan enes om – er at den egentlig er av ganske ny dato. Om vi slår opp i Bibelen, finner vi mye om ekteskap, men det vi finner er ikke det ekteskapet jeg har beskrevet her. Gjensidighet og frivillighet er for eksempel ikke selvsagte størrelser i det bibelske universet hva ekteskapsinngåelser angår, og forholdene som beskrives er ikke symmetriske; det er en grunn til at vi ikke leser ekteskapstekster fra hustavlene i Det nye testamente i kirkeveigslar, for disse tekstene forutsetter en hierarkisk underordning. Videre finner vi mye om polygami i Den gode boka, selv om du har helt rett i at dette er noe som "fases ut" etter hvert som åpenbaringshistorien skrider frem. Kjønnspolariteten er derimot en absolutt forutsetning. Spørsmålet er da:

Hvorfor er det slik at alt det andre kan diskuteres, bare ikke kjønnssammensetningen? Om vi skal sette dette på spissen, må vi si at et tvangs-ekteskap kan aksepteres som "bibelsk", mens et gjensidig og frivillig og livslangt og trofast forhold mellom to menn ikke kan. Nå kan man selvsagt avvise begge alternativer, men det er vel ikke noe mål i seg selv.

Ekteskap kan være mange ting. Det kan være stor aldersforskjell mellom de to partene. Begge kan være unge. Begge kan være gamle. Den ene kan ha vært gift før. Begge kan ha vært gift før. De to kan være i stand til å få barn sammen, og de kan velge å få barn eller ikke å gjøre det. De to kan være ute av stand til å få barn sammen, av en eller flere grunner. De to kan være friske. Den ene eller begge kan være alvorlig syke. Den ene eller begge kan ha en eller annen form for handicap. Vi godtar alle disse varianter, og flere til, så lenge de to har valgt hverandre og er i stand til å si ja til hverandre og love hverandre troskap. Her er det faktisk ingen forskjell mellom kirkas holdning og storsamfunnets.

Ekteskapet er rett og slett en mangfoldig størrelse. Noen forskjeller er mer synlige enn andre. Det at to menn gifter seg, gjør at dette ekteskapet skiller seg ut på (minst) ett punkt sammenlignet med mange andre ekteskap. Men jeg kan ikke se at disse forskjellene, enten de er slik eller så, krever av oss at vi må ha ulike betegnelser og ulik jus, eller i forlengelsen av dette ulike og klart adskilte liturgier.

Nå synes vi enige om at den løsningen Kirkemøtet samlet seg om hva liturgimangfold angår, var en salomonisk avgjørelse. Jeg er som deg glad for alt vi kan si oss enige om. Nå er jeg litt spent på hva du tenker om det jeg har skrevet om ekteskapet over. Kan vi si at vi er enige om mye? At lista over punkter vi kan krysse ut sammen, egentlig er ganske lang?

Alle liturgier har svakheter. Det å møte en mangfoldig virkelighet med en på forhånd fastsatt liturgi som verktøy er ikke alltid like enkelt. For min del er det ikke *antallet* liturgier som er avgjørende her (Det er det antallet ektefolk som er ...!). Vi kunne gjerne holdt oss med en hel stabel ulike varianter så lenge folk selv

kunne få velge hvilken de kjente seg mest hjemme i. Der har du et praktisk-teologisk program, tenker jeg: Kirkas praksis skal være åpen og lyttende. Folks erfaringer er viktige, rett og slett.

Apropos liturgier: Du trekker noen paralleller til det som har med ordinasjon og/eller vigsling til kirkelig tjeneste å gjøre. Det er en ikke helt ueffen kobling. I romersk-katolsk tradisjon er ektevigsel og vigsling gjensidig utelukkende sakramenter med en form for parallelitet. Jeg synes nok likevel sammenstillingen din halter en del. Vi tenker nok noe ulikt om forholdet de ulike tjenestene imellom. Men også om jeg skulle stille meg sammen med deg og tidligere kirkemøter og tenke både adskilt og ikke-hierarkisk om tjenestene: Forutsetter ikke den parallellen du tegner opp, at de ulike tjenester alle anerkjennes av kirka som gode og tjenlige?

En mer saksvarende sammenligning ville i mine øyne vært å si at kirka holdt seg med to ulike prestevigslingsliturgier der den ene gjaldt for menn og den andre for kvinner, og at enkelte i kirka kunne tillate seg ikke å anerkjenne utførelsen av den ene som kirkerettslig gyldig. For det er jo fortsatt det som er smertepunktet her, selv om du og jeg ser ut til å enes om at det er mye godt å si om det å anerkjenne folks evne og vilje til å leve sammen uansett hvem de er: Noen i kirka mener at det at to menn eller to kvinner lever sammen, er synd uansett, og at det er noe som ødelegger både dem selv og dem rundt dem, og som fører dem til en evighet borte fra Guds virkelighet.

I mitt forrige brev lovet jeg at jeg skulle forsøke å si noe mer om forholdet mellom Guds virkelighet og menneskenes liv, om forholdet mellom trinitarisk teologi og samlivsetikk. Men nå løper tekstlinjene av sted her uten at jeg har fått svart på alt det du har spurt meg om. Her og nå velger jeg derfor å gå videre til det som har med barna å gjøre. Så får det blir flere brev.

La meg da først få slå fast enda en ting vi to er enige om: Vi har som kirke snakket for lite om forholdet mellom ekteskap og barn/forplantning. Eller: Vi har ikke snakket *godt* om det.

Mitt innsteg til tematikken vil jeg gi i form av to tesser. Den første er denne: Å få barn er ingen rettighet. Den andre er denne: Et barn er aldri et problem.

Du viser til innføringen av begrepet medmor fra og med 2009 av. Rent juridisk er ikke dette noe annet enn en videreføring av ”pater est”-regelen, altså at den som er gift med den som føder barnet, blir barnets andre forelder dersom det ikke tas initiativ til noe annet. Medmor-uttrykket er ikke innført for å skape forvirring om biologiske realiteter, men for å sikre en form for automatisert adopsjonsprosess som skal sikre barnet to nærmeste pårørende fra dag én. Jeg vil mene dette er en god ting.

For øvrig synes jeg vi som kirke skal være veldig varsomme med å snakke om at folk ”skaffer seg barn”, eller å skille ut grupper av barn basert på deres foreldres livsvalg med uttrykk som ”donorbarn”. Folk husker fortsatt den gang ”uekte barn” var en kirkebokkategori.

Mer avgjørende for måten vi bør snakke om dette på, er at dette er problemstillinger som ikke forutsetter ekteskap for å bli aktuelle. Samboere kan også få barn ”etter alle kunstens regler” og bli både mot- og medmødre. På Kirkemøtet ble det vist til at forskning konkluderer med at det er relasjonen mellom foreldrene som avgjør barnas evne til livsmestring, ikke foreldrenes kjønn. Er det ikke da et poeng for kirka å oppfordre folk til å gifte seg, all den tid vi mener ekteskapet tilbyr de bedte og mest stabile rammene for samliv, inkludert foreldreskap?

Jeg ser fram til å høre fra deg igjen om ikke lenge!

Med vennlig hilsen
Harald Hauge

FRA BOKFRONTEN

GUNNAR INNERDAL:

HANS URS VON BALTHASAR ON SPIRIT AND TRUTH. A SYSTEMATIC RECONSTRUCTION IN CONNECTION TO THE THEORETICAL FRAMEWORK OF LORENZ B. PUNTEL.

NORDIC STUDIES IN THEOLOGY. EDITED BY KIRSTEN BUSCH NEILSEN, JAN-OLAV HENRIKSEN AND HANS BRINGELAND. VOLUME 2. LIT VERLAG 2015. 306 PP.

Dette er en lett bearbejdet utgave av Innerdals doktoravhandling fra 2014. Det er gledelig at avhandlingen nå er publisert internasjonalt. Den gir et velskrevet og meget viktig bidrag til en økumenisk, trinitarisk forståelse av Den hellige ånd som sannhetens Ånd, i kritisk dialog

med den sveitsiske teologen Hans Urs von Balthasar. Det viktigste faglige grepet er å bruke den tyske filosofen L.B. Puntels forståelse av sannhet og virkelighet (væren) til å presisere og diskutere von Balthasars syn. Men Innerdal er også i samtale med annen filosofisk og teologisk litteratur som er relevant for tema som drøftes. Hans overordnede spørsmål er hva som – ut fra det valgte materialet – gir den mest sammenhengende (koherente) og dermed den beste systematiske-teologiske forståelsen av den ontologiske (virke-

lighetsteoretiske) og den kunnskapsteoretiske dimensjonen ved Den hellige ånd forstått som sannhetens Ånd.

Puntel har utviklet en omfattende og svært grundig systematisk filosofi som har som mål å vise sammenhengen mellom språk, sannhet og virkelighet. Et par sentrale poeng er at det virkelige i en viss forstand er språkhengig og kan uttrykkes språklig, og at sannhet grunnleggende sett er et spørsmål om hva som er virkelig.

Puntel har bakgrunn i katolsk tro og tenkning, men er en svært selvstendig filosof som har profilert sine oppfatninger i debatt med så vel analytisk som kontinental (metafysisk) filosofi. Innenfor sin forståelse av det virkelige som helhet og som sådan innfører Puntel et skille mellom vår avhengige, kontingente erfaringsverdenen og en uavhengig, absolutt og fri virkelighet som på ulike måter viser seg i det kontingente. Denne absolutte virkeligheten er det filosofiske uttrykket for det som i kristendommen og andre monoteistiske religioner omtales og tiltales som Gud. En teologisk tale om Guds selvåpenbaring må dermed forstås som et uttrykk for hvordan det/den absolutt virkelige fritt gir seg til kjenne i historien. Systematisk teologi blir da å forstå som en nærmere *presisering* av den absolutte virkelighet som kommer til uttrykk i en systematisk filosofi av Puntels type. Slik vil en trinitarisk åpenbaringsteologi også være forankret og begrunnet i en filosofisk forståelse av sannhet og virkelighet. I prinsipp forstår Puntel derfor filosofi og teologi som én universell vitenskap.

I framstillingsform og stil er von Balthasar og Puntel ofte svært forskjellige. I sak er det likevel

mange og klare sammenhenger mellom dem, noe Innerdal dokumenterer på en overbevisende måte. Denne konstellasjonen gjør Puntel godt egnet til å presisere og diskutere von Balthasar.

Innerdals avhandling har en introduksjon og tre hoveddeler: Sannhet i filosofi (del I), Sannhet i systematisk teologi (del II) og Sannhetens Ånd (del III). I del I sammenlignes og drøftes først forholdet mellom filosofi og teologi hos von Balthasar og Puntel. Forfatteren finner klare berøringspunkter og noen spenninger mellom dem. Han kan støtte seg til von Balthasar, men slutter seg til Puntels mer presiserte syn for å kunne utvikle en filosofisk gjennomtenkt og mest mulig sammenhengende forståelse av Den hellige ånd som sannhetens Ånd. Resten av del I består i å framstille von Balthasars allmenne forståelse av sannhet og virkelighet og vurdere den kritisk ut fra Puntel. Konklusjonen så langt er at sannhet består i at det virkelige (væren) uttrykker seg selv språklig, gjennom påstander om at det og det er tilfelle. En viktig forutsetning for Puntel (og Innerdal) er at filosofien får arbeide fritt i forhold til kirkelige autoriteter.

I del II er målet å bestemme forståelsen av sannhet og virkelighet nærmere, i lys av kristen forståelse av Gud som åpenbarer seg selv i historien, gjennom Jesus. Det første kapitlet i denne delen (kapittel 9) viser hvordan von Balthasar reviderer klassisk katolsk syn på analogien mellom Gud og det skapte (*analogia entis*) i lys kristologien, forståelsen av Jesus som sannheten om Gud og verden. Jesus er den eksklusive analogien til Gud, og bare i lys av ham kan Guds forhold til verden bestemmes sakssvarende (katalogisk analogi). Dette knyttes så til Puntels forståelse av hvordan Guds transcendens forutsetter hans immanens i det skapte, og omvendt. Det er Guds nærvær i den skapte verden som gjør det forståelig at Gud også åpenbarer seg.

Det andre kapitlet i del II (kapittel 10) viser hvordan den absolutte virkelighetsdimensjonen, Gud, også blir nærmere presisert av kristologien. Det skjer ved at von Balthasar bestemmer Gud

trinitarisk som kjærlighet. Samtidig bruker Innerdal Puntels forståelse av koherens (sammenheng) til å presisere von Balthasars tale om den ene sannheten som symfonisk. Ut fra Puntel får han også begrunnet nærmere et annet viktig poeng hos von Balthasar, nemlig at vi aldri fullt ut kan gripe den endegyldige sannheten.

Gjennom de to første delene er grunnlaget lagt for drøftingen av Den hellige ånd som sannhetens Ånd i del III. Her får vi en inngående framstilling og drøfting av von Balthasars pneumatologi ut fra de aktuelle problemstillingene. Puntel brukes her først og fremst til å vurdere hvor god sammenheng det er i von Balthasars forståelse av Ånden. For øvrig står bruken av bibelmateriale sentralt her. Det samme gjelder bl.a. forholdet mellom kristologi og pneumatologi (kapittel 14), forståelsen av Åndens virke i kirken (kapittel 15) og ikke minst forståelsen av Åndens virke *utenfor* kirken (kapittel 16). I drøftingen av det siste spørsmålet uttrykker Innerdal den skarpeste kritikken av von Balthasar for å oppnå maksimal sammenheng (koherens) i læren om Ånden. Han går lengre enn von Balthasar i å knytte sammen Åndens virke i og utenfor kirken, og i å se sammenheng mellom talen om Ånden i Det gamle og Det nye testamente. For å konkretisere en slik forståelse antyder han bl.a. hvordan naturvitenskapelig kosmologi kan forstås ut fra Åndens virke, i tilknytning til Pannenberg og Amos Yong. Forfatteren trekker også noen linjer til religionsteologien, og vi får et utblikk mot Åndens rolle i teologisk arbeid.

Det er selvfølgelig mye som kan diskuteres i en avhandling som dette. Alt i alt har Innerdal levert et imponerende systematisk bidrag til en kristen forståelse av Den hellige ånd, godt knyttet sammen med en velbegrunnet allmenn forståelse av sannhet og virkelighet. Samtidig får vi et godt bilde av aktuell økumenisk debatt og av to betydelige skikkelser i moderne teologi og filosofi.

Peder Gravem

SØNDAGSTEKSTEN

INGVILD HELENE MYDSKE FALLEGÅRD - PÅL KRISTIAN BALSTAD - HILDE BARSNES - KJELL A. SKARTSETERHAGEN

8. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN - 9. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN
10. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN - OLAVSDAGEN/OLSOK

8. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

10. JULI 2016

Prekentekest: Mark 12, 8–34

Lesetekster: Josva 22, 1–6 / Fil 1, 9–11

Liturgisk farge: Grønn

TID FOR VEKST

Det er grønt ute, og forhåpentlig varmer sommersolen kalde nordboere. Treenighetstiden er den lengste tiden i kirkeåret, fra pinse til advent. Den liturgiske fargen er grønn, som sommerens gress. Treenighetstiden er tid for vekst, troens vekst. Fra pinse til advent, Den hellige ånd gir liv i vår tro, vekst og modenhet. Det er spennende å lese treenighetstidens tekster med ”troens vekst” som perspektiv.

LESETEKSTENE

Josva gir oss et viktig hint i vers 5: *”Men følg nøye og trofast budet og loven som Moses, Herrens tjener, befalte dere: at dere skal elske Herren deres Gud og alltid følge hans veier, så dere holder hans bud,*

holder fast ved ham og tjener ham av hele deres hjerte og hele deres sjel.”

Hele kjernen i disippelskapet ligger her – alltid å holde oppmerksomheten på Ham vi tror på, ”følg nøye og trofast budet”. De to ordene ”nøye” og ”trofast” sier så mye om den virkelighet vi lever i. Det er lett å bli blendet av alt annet og gi oppmerksomhet, tid og fokus på helt andre ting enn Guds bud. Vi gjør det ofte vanskeligere for oss selv enn det faktisk er. Vi tenker stort, på de store livsvalgene, men å være disippel, å vokse i tro, handler om hverdagens mange utfordringer.

Den første delen av den andre leseteksten, fra Fil 1, er en fantastisk bønn i treenighetstiden. *”At deres kjærlighet må bli mer og mer rik på innsikt og dømmekraft, slik at dere kan forstå og avgjøre hva som er viktig, og stå rene og uten feil”* Den minner om sinnsrobønnen: *”Gud, gi meg sinnsro til å akseptere de ting jeg ikke kan forandre, mot til å forandre de ting jeg kan, og forstand til å se forskjellen.”*

EVANGELIETEKSTEN

Markus 12 handler om Jesus i Jerusalem. Han har brukt mye tid med sine disipler; de har samtalt, fått undervisning og har selv fått prøve seg på egen hånd (kap 6). De har sett mange undere, og de har stilt sine spørsmål om rang og orden. Nå er turen kommet til folkene utenfor den innerste sirkel; turen er kommet til skepti-

kerne, dem som har latt seg provosere av Jesus, dem som kjenner sin makt og posisjon truet. Jesus går ikke forbi. Han møter menneskene med seg selv.

PREKENTANKER Ordkløyveri

Fra vers 13 i kap 12 har fariseerne og herodionerne, og senere fra vers 18 saddukeerne, som mål å fange Jesus i ord. Med spørsmål og svar vil de sette ham fast. Men han som allerede i 12 års alder leste, forsto og tolket teksten på en måte som gjorde inntrykk på sine lærde tilhørere, er ikke blitt mindre lærd med årene.

Fra vers 38 kommer noe nytt inn i teksten: Respekt. Mannen som på eget initiativ stiller Jesus et spørsmål "Hvilket bud er det første av alle?" har kanskje fått vekket sin nysgjerrighet ved å lytte til samtalen mellom Jesus og sine kollegaer i loven.

Spørsmålsstilleren var imponert over de svar Jesus hadde gitt. Kanskje ser han muligheten til en interessant faglig samtale? Eller aner han allerede før samtalen starter, at dette kan bli noe mer en faglig prat?

Jesu svar går rett inn i mannens hjerte. Han svarer ved å sitere den jødiske trosbekjennelsen "Shema Israel", "Hør Israel". Jesus treffer dermed kjernen i mannens tro ved å peke på hva denne mannen starter og avslutter hver dag med: "Shema Israel".

Deretter kommer de viktige ordene "hele ditt hjerte", "hele din sjel", "hele ditt sinn" og "all din kraft". Ordene kjenner vi igjen fra leseteksten hos Josva.

At Gud krever sitt folks kjærlighet på denne totale måten, er et bilde på Guds egen hengivelse for sitt folk. Så totalt elsker Gud og forventer derfor det samme tilbake. Ordene "hele ditt hjerte", "hele din sjel", "hele ditt sinn" og "all din kraft" beskriver Guds kjærlighet til oss. Gud elsker oss av hele sitt hjerte, hele sin sjel, hele sitt sinn og av all sin kraft. Dette har vi fått bevist i Jesu liv, død og oppstandelse.

Den lærde mannen spurte Jesus om et svar på "det første budet", men han fikk to svar. De to retningene "elske Gud" og "elske min neste" lar

seg ikke separere. De hører sammen og kan ikke skilles fra hverandre.

Med min datter på 9 år snakker vi for tiden mye om hva det vil si å være en god venn. Jeg kan summere det med at det handler om å være "hel" i sitt vennskap. Det er så utrolig lett å falle for fristelsen å prate med to tunger, si noe i fortrolighet til en venninne, ord som rammer en tredje som ikke er tilstede, for så i neste øyeblikk tale stygt om den første til den andre.

Det er i hverdagssituasjonene vår tro settes på prøve. Det er i de små situasjonene vi hele tiden utsettes for fristelse. Det kan være vanskelig å ta de store livsvalgene og få dem rett. Men enda mer utfordrende vil jeg påstå det er å velge rett i små hverdagssituasjoner.

Å elske Gud av hele mitt hjerte, hele min sjel, hele mitt sinn og av all min kraft er en daglig utfordring og prøvelse, en utfordring jeg ikke klarer å stå i meg selv, på egne ben, alene.

Men som kristne står vi heller aldri alene.

"Du er ikke langt borte fra Guds rike"

Det var vel det at den lærde mannen først og fremst handler om innside, innstilling og hjertets språk, mer enn de ytre handlinger og ting. Viktigere enn brennoffer og andre offer er å elske Gud over alt og sin neste som seg selv. Det er denne innsikten som får Jesus til å utbryte de vakre ordene: "Du er ikke langt borte fra Guds rike."

Nei, det var han jo virkelig ikke. "Guds rike" i personen Jesus sto jo rett framfor ham, pratet med ham, viste ham veien til seg selv. Denne lærde mannen som lyttet til Jesus med oppriktig interesse og respekt, han lot også ordene få vandre inn i sitt hjerte, bli en del av hans liv.

De andre våget ikke å spørre mer. Jeg skulle tro mannen som hadde denne samtalen med Jesus, gikk fra dette møtet med mange nye spørsmål i sitt hode og hjerte, spørsmål han jobbet videre med hele livet. Samtalen med Jesus hadde vekket noe i ham, noe som fulgte ham videre.

EN BØNN I SOMMERMARMEN

Jeg tar med meg ordene fra Fil 1 som en bønn i treenighetstiden, en bønn der jeg ber om vekst og modning i tro. Jeg ber: "Gud, gi meg at min

kjærlighet må bli mer og mer rik på innsikt og dømmekraft, slik at jeg kan forstå og avgjøre hva som er viktig, og stå ren og uten feil på Kristi dag. Amen.”

SALMER

298 – Se universets Herre

344 – O Jesus åpne du mitt øye

319 – Lær meg å kjenne din veie

678 – Vi rekker våre hender fram

INGVILD HELENE MYDSKE FALLEGÅRD
PREST I TORSLANDA-BJÖRLANDA
MENIGHET I GÖTEBORG
INGVILD.FALLEGARD@GMAIL.COM

9. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

17. JULI 2016

Prekentekest: Luk 6,36–42

Lesetekster: 1 Mos 4,8–15 / Rom 14,10–13.

Liturgisk farge: Grønn

TIL TEKSTEN

Barmhjertighet er et sentralt begrep i dagen prekentekest, et sentralt begrep i både GT og NT. Ordet barmhjertighet fremkommer 41 ganger i NT og 50 ganger i GT. Ser en på teksten, så kan det gi mening i prekenarbeidet å dele den opp på denne måten:

Barmhjertighet (v 36)

Døm ikke (v 37)

Gi og få (v 38)

Blidhet – Innsikt (v 39–40)

Flisen – selverkjennelsen (v 41–42)

I lys av denne modellen vil en kunne si at barmhjertighet er ikke å dømme andre, men raust å ettergi, tilgi. Det er innsikt til å erkjenne våre begrensede muligheter, og belønningen for å leve i barmhjertighet vil da være gitt oss, underforstått av Gud, i rikt monn. Vær barmhjertig, slik Gud er det.

TIL PREKENEN

Det er mange fortellinger i Bibelen med forbilde i et barmhjertig liv. I leseteksten fra GT er det den tunge skylden og den harde straff som får fokus i fortellingen om Kain og Abel. Epistellesningen aktualiserer fordømmelse av andre, når vi allikevel alle skal frem for Guds domstol. I vår sammenheng går tankene mine raskt til både fortellingen om den kloke kong Salomos dom i en barnefordelingsak. Her blir vår forståelse av rettferdighet utfordret av barmhjertigheten (1 Kong 3,16ff). Men en annen fortelling som sterkt formidler barmhjertighetseksempelet, er i fortellingen om den barmhjertige samaritan. Det er ikke tilfeldig at historien Jesus forteller, handler om den barmhjertige samaritan, ikke den rettferdige. Det er fordi det handler om at Gud både er rettferdig, tåler ikke urett, avskyr det onde og det som vil holde livet nede. Samtidig ser han på mennesker med barmhjertighet. Det er derfor vi kan si at Gud elsker oss og er barmhjertig, til tross for at vi ikke alltid arbeider for de gode kreftene i verden. Av nåde tilgir Gud oss våre overtredelser, slik at vi av Guds barmhjertighet kan stå rettferdige for Gud.

Paulus skriver i Efeserbrevet: Gud er rik på barmhjertighet. Fordi han elsket oss med så stor en kjærlighet, gjorde han oss levende med Kristus, vi som var døde på grunn av våre misgjeringer. Av nåde er dere frelst (Ef 2,4f).

Barmhjertighet handler om liv. I Esek 36 skriver profeten om at Gud skal bytte ut menneskets steinhjerte med et levende hjerte. Rettferdigheten trenger i sin ytterste konsekvens ikke å ta hensyn til menneskets beste, men til hva som regnes for rett og galt. Dermed er rettferdigheten noe som ligger utenfor mennesket og kan derfor

betegnes ved steinhjertet. Når Esekiel skriver om det levende hjertet, handler det om hjertet i barmen – om barmhjertighet. Barmhjertighet krever medmenneskelighet og et levende hjerte som banker for andre mennesker. Barmhjertighet er en måte å forholde seg til andre mennesker på. Det handler om livssyn, veivalg og menneskesyn.

Når Jesus forteller historien om den barmhjertige samaritan, handler det om en ny måte å tolke Torahen på, den gamle loven. Den skal ikke tolkes med et steinhjerte, men med et levende hjerte bankende for andre mennesker. Mennesket ble ikke til for lovens skyld. Loven ble til for menneskets skyld, for å verne livet og det gode. Jesus bruker samme argumentasjonsrekke i møte med kritikk av at han bryter sabbatsbudet. Jesu svar på fariseernes tilsagn er; Hadde de forstått hva barmhjertighet er, så hadde de ikke dømt dem som er uten skyld. Det handler om at sabbaten ble til for menneskets skyld, ikke mennesket for sabbaten. Det er viktig at vi forstår, ikke bare med hodet, men også med hjertet, at for Gud er vi mennesker viktigere enn budene, reglene – slik også med vår tekst. Innsikten og selverkjennelsen vil gjøre oss rausere i forhold til hverandre og utfordre oss til å ikke dømme, men å ettergi.

Loven, budene ble gitt for å beskytte. Hvis en ikke møter mennesker med barmhjertighet, har man brutt intensjonen med loven, vern om livet. På den måten blir ikke paragrafene selvstendige bud som har verdi i seg selv, men som tar utgangspunkt i at Gud er barmhjertig og ønsker oss det beste.

Jesu barmhjertighetsbregrep utfordrer rettferdigheten, fordi den *lar nåde gå for rett*. Er man rettferdig, vet man hva som er rett og galt, og dømmer etter det. Er man barmhjertig, lar en nåde gå for rett.

Vi bærer hverandres liv i våre hender. Jeg bærer ditt liv, og du bærer mitt liv. Vi er avhengig av hverandre, som enkeltindivider og samfunn. Det er av betydning at vi ikke bygger livet og samfunnet bare på rettferdighet, men på barmhjertighet.

Paulus skriver i Fillipperbrevet: ”Om det da er trøst i Kristus, oppmuntring i kjærligheten,

fellesskap i Ånden, om det finnes medfølelse og barmhjertighet, så gjør nå min glede fullkommen: Ha samme sinnelag og samme kjærlighet, vær ett i sjel og sinn.” (Fil 1,1f)

Gud er barmhjertig. Han tilgir og leger. Han lar nåde gå for rett, ikke fordi han godtar urettferdighet, men fordi han elsker og er barmhjertig.

Som Gud er barmhjertig er vi kalt til å være barmhjertige i møte med våre medmennesker. Salige er de barmhjertige, for de skal få barmhjertighet. Det handler om at vi hører sammen. Sammen med Gud som i sitt vesen er barmhjertig. Og sammen med hverandre som medmennesker.

”Det heiter ikkje eg no lenger,” skriver Haldis Moren Vesaas, ”det heiter vi”. Det er barmhjertighet når vi sammen bærer livet og verner om det gode. Guds rettferdighet er barmhjertighet og nåde. Guds barmhjertighet lar nåde gå for rett. Guds barmhjertighet er hellig. Barmhjertigheten løfter opp dem som ligger nede, fordi Gud setter seg i de nederstes sted. Guds barmhjertighet handler om at Guds setter seg ned ved den slitne, den fortapte, den utslulte – medlidende, trøstende og vernende.

Hvordan utfordrer barmhjertigheten ditt liv? Hvordan kan du være barmhjertig, med dem du møter på din livsvei? Hvordan kan du møte medmennesker med samme sinnelag og kjærlighet som Jesus?

SALMER

312 Til himlene rekker din miskunnhet, Gud

316 Nu vill jag sjunga

666 Å leva det er å elska

670 Til kjærleik Gud oss skapte

738 Noen må våke

PÅL KRISTIAN BALSTAD
SJØMANNSPREST I KØBENHAVN
PKB@SJØMANNSKIRKEN.NO

10. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

24. JULI 2016

Prekentekest: Ef 4, 29–32

Lesetekster: 1 Mos 33, 1–11 / Mark 11, 25–26

Fortellertekst: Matt 18,21–35

Liturgisk farge: Grønn

Uten tilgivelse – ingen fremtid

Gud har gitt oss mange gaver, og den viktigste gaven vi har fått, er kjærligheten, for alt går ut fra den, men en som er omtrent like viktig, er tilgivelsens gave. Det er skrevet utrolig mange hyllemeter av bøker om kjærlighetens gave, men slett ikke like mange om tilgivelsen. Da Enright og North skulle skrive boken "Exploring forgiveness" fant de bare ca. 110 titler som omhandlet menneskelig tilgivelse, altså mennesker som tilgir andre mennesker, fra Augustin tidlig i det 5. århundre frem til 1970. Om det så skulle være at de hadde oversatt 1000 titler, ville det allikevel bare være én utgivelse i året om dette temaet i denne tidsperioden. Tilgivelse ser ut til å være et utfordrende tema, og det er mange misforståelser knyttet til hva tilgivelse er, hvorfor det er viktig å tilgi, og hva det er man tilgir. Noen blir sinte i møte med spørsmålet om å tilgi og sier: "Jeg kan aldri tilgi!" Mange konfirmanter svarer på spørsmålet om hva tilgivelse er med setningen: "Det er å si at det er greit." Jeg tror ikke at de er alene. Tilgivelse er det motsatte av å si at det som skjedde, var greit. Desmond Tutu, og han skulle vite hva han snakker om, sier at "tilgivelse er en av nøkkelidéene i denne verden. Tilgivelse er ikke bare en vag, tåkete ide som man bare kan avise. Fordi det handler om å forene mennesker gjennom praktisk handling og praktisk politikk. Uten tilgivelse er det ingen fremtid. Uten tilgivelse ville det ikke vært mulig å kunne få til et nytt Sør-Afrika." Tilgivelse tar nettopp på alvor det gru-

somme som skjedde når du ble behandlet urettferdig. Ved at temaet tilgivelse kommer opp, må man anerkjenne at det er begått en urett som det trengs å be om tilgivelse for. Det er ikke det samme som å si at det er greit. Tilgivelse er ikke billig. Det åpner døren til den andre, og begge får en sjanse til å begynne igjen. Uten tilgivelse vokser bitterheten som kan føre til fiendtlighet og sinne. Hatet kan ete oss opp, og tar fra oss livsgleden. Tilgivelsen er derfor like viktig både for den som tilgir, og for den som blir tilgitt.

Prekentekest

Vår tekst er hentet fra den delen av Efeserbrevet som omhandler det nye livet i Kristus. I vers 22–24 før vår prekentekest står det: "Lev da ikke som før, men legg av det gamle mennesket som blir ødelagt av de forførende lystene. Bli ny i sjel og sinn. Kle dere i det nye mennesket som er skapt i Guds bilde til et liv i sann rettferd og hellighet." I dåpen blir vi ikledd det nye mennesket, og vi får her en lang liste med ting en som kristen blir oppfordret til å søke – sett i motsetning til det hedningene gjør. Gjennom dette ser vi også den vanlige jødiske oppfatning av hva som var hedningenes adferd.

Vers 30: "Gjør ikke Guds hellige Ånd sorg." Formaningenes fellesskapsorienterte natur indikerer at et overtramp mot en annen i fellesskapet er også et overtramp mot Den hellige ånd, for alle kristne sammen former et levende tempel der Ånden bor; jmfør 2,21–22.

"For Ånden er det seglet dere er merket med helt til frihetens dag." I 1,13 står det først om seglet i dette brevet. Vi er i troen og gjennom dåpen merket med Den hellige ånds segl, som et løfte om vår fremtidige arv, men seglet gjør også frelsen til en nåtidig realitet.

Vers 31 er en opprøpsing av elementer av tradisjonelle moralske lister som vi også finner andre steder i NT, og som var vanlige også i hellenistiske moralskrifter.

Vers 32: "Tilgi hverandre!" Dette minner om Herrens bønn, "tilgi oss vår skyld, slik også vi tilgir våre skyldnere". Men det er interessant å legge merke til at imperativet og betingelsen er omvendt her i forhold til i Herrens bønn.

Lesetekstene -

"For da jeg så ditt ansikt, var det som om jeg så Guds eget ansikt; så vennlig var du mot meg"

Den delen av historien om Esau og Jakob illustrerer godt tilgivelsens kraft. Den temperamentsfulle Esau hadde truet med å drepe Jakob etter at han hadde sveket han og stjålet farens velsignelse. Jakob blir derfor sendt til sin mors familie i Paddam-Aram for å unnsnippe Esaus hevnt og for at han skulle finne seg en kone blant sitt eget folk. Etter mange år drar Jakob tilbake til Kanaan, og Esau møter han da med fire hundre menn. Jakob ble da redd for at broren var kommet for å drepe han. Jakob sender en gave i forveien, og da de møtes, bøyer han seg 7 ganger til jorden som et tegn på stor respekt. Hva gjør Esau? Han springer mot tvillingbroren sin, omfavner ham, kysser ham, og begge gråter. Da jeg så ditt ansikt, så var det som om jeg så Guds eget ansikt. Guds ansikt er tilgivelsens ansikt. Denne fortellingen kan godt brukes inn i prekenen denne dagen.

Markusteksten understreker viktigheten av tilgivelsen, og at uten tilgivelse – ingen fremtid, slik Desmond Tutu sier, her også i et frelsesperspektiv.

Preken - utforske tilgivelse

Det finnes flere tema man kan ta opp i denne teksten. Hvordan snakker vi om hverandre? Mobbing! Valg som bygger opp, og valg som river ned. Hvilke verdier er det som skal prege våre fellesskap. Hvordan snakker vi og debatterer, både i det offentlige, i kommentarfeltene og i sosiale sammenhenger?

Dette er alle viktige og aktuelle tema, men jeg foreslår likevel at vi virkelig kan ta oss tid til å utforske tilgivelsen i prekenen denne søndagen, og ikke bare snakke om det som et begrep vi nevner. Det er et stort tema, men det går an å få sagt viktige ting om dette, også i rammen av en preken. Hva det er, og hva det innebærer det både for Gud og for oss selv? Det er et faktum at vi lever i en verden der ondskap, vold, urett og krenkelser i større eller mindre grad er en del av vår hverdag. Dette er derfor et svært aktuelt og viktig tema. Det første som er viktig å etablere

når vi snakker om tilgivelse, er hva det vil si å tilgi. Mange sier at de aldri kan tilgi den urett som er begått mot dem. For hvordan kan man for eksempel tilgi at noen har skadet ditt barn, en voldtekt eller andre alvorlige krenkelser? Kan man det? Nei, man kan ikke det; man skal heller aldri tilgi at denne handlingen er begått, eller grusomheten ved handlingen. Den skal få stå der i all sin grusomhet, som akkurat det. For det å tilgi betyr ikke å si at det som skjedde var greit; det betyr akkurat det motsatte, nemlig å si at det som skjedde, var slett ikke greit; det var alt annet enn greit! Å tilgi handler om å tilgi personen som utførte handlingen, ikke selve handlingen. Jeg husker veldig godt den dagen jeg skjønnte forskjellen på det, for det opplevdes enormt frigjørende. Gud tar oss virkelig på alvor også i dette. For vi skal ikke viske ut krenkelsen, men vi skal få legge den bak oss slik at vi kan få gå videre, slippe å holde fast i det vonde, og la det få være fortid når det faktisk er det. Det som er interessant, er at motivasjonen ikke i det hele tatt behøver å ha sin vektlegging på plikten, men på hva godt det kan utrette i eget liv også. For det er minst like viktig å tilgi for din egen del, som for den andres skyld, men det henger dog uløselig sammen. Tilgivelsen har alltid to dimensjoner; det er noe som foregår inni den enkelte, offeret, og mellom mennesker, mellom offer og gjerningsperson. Det krever imidlertid ofte en prosess, og ingen skal tvinges til en kognitiv beslutning som ikke har resonnerer med den enkeltes opplevelse. Det er viktig å være varsom i måten vi snakker om dette på, slik at det ikke oppfattes som en ny krenkelse i møte med vonde opplevelser. Men sinne, bitterhet, hat, harme og hevnt er ødeleggende for oss og tar ofte både livsmot, kraft og håp fra oss. Derfor kan tilgivelse være vår eneste vei til at sår kan få gro, og vi kan bli hele igjen, friske og glade.

Dette er godt budskap for alle som har opplevd å være offer for krenkelser, og kan gjøre det mindre betent å snakke om det. Det er veldig lett å gå seg vill i dette landskapet.

Tilgivelse betyr heller ikke å glemme den uretten som har skjedd; det må vi aldri gjøre. Historien er alltid viktig for å hjelpe oss til å gjøre

bedre valg i fremtiden, og det er ikke minst viktig møte med en kollektiv hukommelse. Tilgivelse er en helingsprosess for både enkeltmennesker og fellesskap, og det har betydning for våre samfunn både nasjonalt og internasjonalt hvordan vi behandler dette temaet.

Kristen tilgivelse bør ikke bare fokusere på absolusjon i forhold til synd og skyld, men på forsoning og heling av det som gått i stykker, og gjenopprettelse av forholdet til Gud, mennesker og hele skapelsen. Kristen tilgivelse bør også utfordre oss til å forplikte oss i forhold til livsførsel, der en så langt en klare forsøker å "av lære" synd og lære å vandre på Guds veier, søke tilgivelse og gjenopprettelse midt i synd og alt som går i stykker i livene våre.

Tilgivelse har også mange aspekt, sosiale, politiske, filosofiske, kulturelle og psykologiske, ikke bare teologiske. Det kan være med å åpne opp hvordan vi snakker om og ser på tilgivelse, gi et større perspektiv og gi motivasjon for å jobbe med det både individuelt og kollektivt. For vi kan stå i fare for å få et innadvent fokus på tilgivelse ved at det kun blir gjeldende innad i fellesskapet av kristne. Det er viktig å åpne opp for at det også gjelder vår måte å leve på i forhold til alle mennesker. Jesus minner oss også på at på kjærligheten skal vi gjenkjennes som hans disipler.

Her er forslag til noen punkter inn mot prekenen denne søndagen:

Gud tilgir oss og ber oss om å tilgi hverandre!

"Vær gode mot hverandre, vis medfølelse og tilgi hverandre, slik Gud har tilgitt dere i Kristus."

Hva er tilgivelse?

Hva er det man tilgir?

Kan det være vanskelig å tilgi?

Hvorfor ber Gud oss om å tilgi?

Hvorfor tilgi? Uten tilgivelse – ingen fremtid.

Hvilken betydning har tilgivelse i livet vårt, i forhold til våre næreste, det store fellesskapet og til Gud?

Anbefalt lesning inn mot dette teamet er:

Robert D. Enright og Johanna North editors

1998, Exploring forgiveness.

Robert D, Enright PhD –2001 – Forgiveness is a choice.

Everett L. Worthington jr. – editor, 1997 – Dimensions of Forgiveness, psychological research and theological perspectives.

Salmer å plukke fra:

345 – Å, kor djup er Herrens nåde.

376 – Jeg kan icke räckna dem alla.

383 – Jeg vil gi deg, o Herre min lovsang.

579 – Kristus kom med vann og blod.

590 – En stor og mektig gave.

599 – Kristus du er mitt håp.

615 – Vi bærer mange med oss.

666 – Å, leva det er å elska.

670 – Til kjærleik Gud oss skapte.

673 – Har vi sten i våre hender.

676 – Du åpner døren for ditt rikes komme.

679 – Du viste oss veien til livet.

HILDE BARSNES
SJØMANNSPREST I BERLIN
HILDE.BARSNES@GMAIL.COM

OLAVSDAGEN/ OLSOK

29. JULI 2016

Prekatekst: Lukas 22,24–27 – Den som leder skal være tjener

Lesetekster: 2 Sam 23,1–4 – Kong Davids siste ord / Apg 20,17–24 – Paulus vitner om sin tjeneste

Fortellende tekst: 1 Mos 12,1–5; 15,1–6; 17,15–27 – Guds løfter til Abraham

Liturgisk farge: Rød

Kristendom i klasserommet

I min skrivebok fra Raufoss folkeskole klasse 4A har jeg i den første månelandings år skrevet i skriveboka mi med sirlig skrift:

*Det største her i verden – er ikke kløkt og makt,
Men Herren glad å tjene – i kjærlighetens drakt.*

Dette salmeverset fra Jonas Dahls salme fra 1910 (N13 668) summerer opp hele Olavsdagens budskap. Dagen feires for fullt der den har sitt "Sitz im Leben", i våkenatten og festdagen i Nidarosdomen. Det finner sted en vandring mot våkenatten, olavsvakegudstjeneste, våkenatt med nattbønner, olsokhøymesse og økumenisk vestfrontgudstjeneste. Olsok eller Olavsvaka er jo egentlig navnet på kvelden før den dagen vi kaller Olavsdagen. Dagen har også fått sin plass i mange andre menigheter og sammenhenger, med prostigudstjeneste, pilegrimsvandringer og gudstjeneste i den frie natur eller ved kirkeruiner.

Dagen markerer Olav Haraldssons død i slaget på Stiklestad 29. juli 1030 – da han ofrer livet og taper slaget i kampen for å ta kongetronen tilbake. Så vinner han likevel folket sitt – men som helgenkåret. Han vinner ved å tape og blir slik en kristusetterligner. Olavsdagen kan vi gjøre til et klasserom og hente ut strategi for vår kamp for evangeliet i dag – i det landet som vi elsker.

Olavsarv har med kjærlighet til landet å gjøre – ikke noe å skamme seg over, det! Evangelieteksten er i olavsarven stedegengjort og derfor vil jeg vie olavsarven mye oppmerksomhet her i betraktningen.

Lukasteksten

Vi er i den delen av evangeliet (Luk 22,1–23,56) hvor Jesu lidelse og korsfestelse skjer. Vi er til stede i timene før slaget, for å bruke stiklestadterminologi. Kongen har feiret det siste måltid og innstiftet nattverden, og vår tekst er Jesu avskjedsord til de tolv. Disiplene har kranglet om hvem som er forræderen, og nå om hvem som er den største. Litt av en saueflokk, men ikke uten hyrde – selv om neste stasjon er Getsemane.

Olavsarven

I vandringene mot Olavsvaka i Trondheim brukte vi fem kilder: Bibelen, salmeboka, bønneboka, Snorres Olavssaga – og sist men ikke minst tekster fra Passio Olavi (Lidingssoga og undergjeringene å Den heilage Olav).

Passio Olavi er erkebiskop Eystein Erlendssons oppbyggelsesbok for Olavsdagen og gir en annen fremstilling av Olavs liv og verk enn Snorre – både fra han var i levende live og så som helgen – i live! Jeg bruker her et mye brukt tekstavsnitt (side 16 og 18 i 1970-utgaven av Passio Olavi i Eiliv Skards oversettelse) og spør:

Hvordan kan olavsarven være bordtjener for oss i den norske kirke i dag. Jeg finner teksten i nær slekt med Pauli vitnesbyrd om sin tjeneste i leseteksten. Den kan brukes i en gudstjeneste – selv om den gir bilde av en tid veldig annerledes enn vår egen.

Fra PASSIO OLAVI

"I dette landet var det kong Olav rådde, som før er sagt. Han var heiden, men likevel gjælvlyndt og edel, og så godlyndt at han støtt var reiuge å gjera det som rett var. I England vart han hugvendt og røynde at Guds ord var sanning; då tok han trua av heile sitt hjarta og skunda seg av stad med gudgjeven hug til byen Rouen og villa vinne dåpsnåden. Og då han no var skirsla i det frelsande badet, vart han brått omsnudd til ein annan mann og gravlagd med Kristus ved dåpen

til døden, som apostelen seier; han gløymde det som var attenfor, tenkte berre på framtida, ferdast i ein ny livnad og gav nøye akt på den trua han no hadde teke.

Og så underleg lagdest det til at han som var konge, tok på seg apostelyrke og, og gjekk sjølv føre med å preika Kristi nåde for alle, vidt og breitt. Og med den ordhegda som var hans nådegåve og som låg på lippene hans, fekk han somme ifrå den skamlege blotinga, og lærde dei kjenna og hysa age for skaparen sin.

For at ikkje stormenn og hovdingar skulle kua småfolket med ovmacht, let han skriva og kunnigjerna lover både for det heilage og det verdslege, fulle av mykje visdom, oppsette med bisneleg klokskap, så både høg og låg fekk retten sin. Der sette han og faste grenser for kva rett presteskapat skulle ha over landslyden, og kor stor age folket var dei skuldig. Og han var så måtehalden og rettviss som dommar: Då han visleg mintest at kongar for det meste plar misbruka med ovmod den makt over folket som er gjeven dei, sette han strenge lover som aga og tøynde ovrikt åt kongane. Dei lovene syner kor den gjeve kongen var full av age for Gud og godvilje mot nesten”.

Tema til en preken

BELONGING – BELIEVING – BEHAVING: Første avsnitt gir stor frimodighet til å bruke engelsk! Alle tre B-ene har en individdimensjon og en fellesskapsdimensjon.

Dåpen – Belonging

Olavsarven peker på dåpen som pilegrimsferdens start (1. avsnitt). Det er i dåpen vi forenes med Kristus i hans død og oppstandelse. Der begynner det nye livet som lever i oss. I olavsarven kan vi finne stor frimodighet til å forkynne om dåpens innhold, forpliktelse og oppfølging. Dåpen er den første milesteinen i livet og gir livet dimensjon av ikke bare å være ”fra vogge til grav”, men fra dåpens bad og til Guds framtid. Dåpens nåde gir oss den grunnleggende tilhørigheten – *belonging* – tilhørighet til Gud som Guds barn, tilhørighet til hverandre og til den globale og lokale kirke.

Trosopplæring – Believing

Livet i dåpens nåde er avhengig av nærkontakt

med Guds ord – ”røynde at Guds ord var sanning”. Ordet er nådemiddel – her er Kristus til stede og skjenker nåde og nådegaver. Olav ”gav nøye akt på den trua han no hadde teke”. Å gi nøye akt på noe betyr å trenge dypere og dypere inn i troens verden – i en tid hvor tro står svakt og for mange er en motpol til fornuft og vitenskap. Troen gir tolkningsnøkkel til empiriske nyvinninger og gir en ny dimensjon. Den er motpol til fundamentalistisk vitenskaps(over)tro. Olavsarven gir frimodighet til trosopplæring som næringskilde innenfor det allmenne prestesdømme. Frimodighet er viktig. Olavsarven minner også om at tro kan komme på avveie – som ved her nevnt: bloting. Å sette ut barn er et annet tema som tas opp i Spelet på Stiklestad. I dag er vi spesielt på vakt mot tro og paradisforestillinger som fører mennesker inn i terror og selvmordsbombetokt.

Tro på Kristus er et frelsesgode – ikke vanvidd og ekstremisme! Jesus døde for våre synder – for å gi oss frihet til å elske Gud, får neste og vår neste som oss selv. *Believing!* Yes!

Kristent liv – Behaving

Olavsarven har en sterk brodd mot livsmønster som vil føre på avveie og true god sameksistens. Hele det tredje avsnittet peker på nødvendigheten av å lage lover som er gode for alle. Olavsarven, dog fra så annerledes tid, peker derfor fram mot og i retning demokratiet som styreform. Olavsarven vil erstatte jungelens lov og den sterkeste rett med det rettferdige og solidariske prinsippet: Jeg har det best i et samfunn der alle har det godt. Soliditas – helhet – tenke helhet – tenke på de svake, de gamle, de syke.

I olavsarven ligger det også en sterk motvekt mot undertrykkelse og misbruk av makt. Her står Snorres Olav i motsetning til Eysteins Olav, vil vi måtte bemerke. At Olav som kristningskonge brukte makt, er det vel liten tvil om. Målet hellet midlet, og det er ikke en arv vi skal føre videre. Det er ikke bare det moderne mennesket som har sett det problematiske i det. Størrelsen på motmakten i Stiklestadslaget var ikke tilfeldig.

Men: Et av de merkeligste helgenattributtene på Nidarosdomens vestfront er at Olav trækker

på en drake, et symbol på ondskap. Det er kanskje ikke så rart. Det rare er at draken har Olavs eget ansikt. Han må, som helgen, tråkke på det onde i seg selv. Slik blir han også et forbilde for oss og vår livsførsel: *Behaving!*

Det er viktig at Belonging kommer først, før Believing. Det er i tilhørighet til Gud at kristen tro får utvikle seg. Kommer Behaving først, blir vår tro lovisk, uten nåde. Slik kan olavsarven være en bordtjener for oss – og peke på sannheten i evangelieteksten. *Belonging – believing – behaving*. Jeg siterer igjen Jonas Dahl:

Å tjene er å herske, å tjene er å så, den åker som skal gulne mot evighetens blå. For kjærligheten varer, for kjærlighet er Gud. Så strø mens våren driver, ditt liv for andre ut.

Salmer

Mange salmer vil betone innholdsmomenter berørt her.

Vi kommer ikke utenom 668 ”Guds Sønn steg ned å tjene”. 697 ”Der det nye livet lever” er god på dagen. ”Noen må våke i verdens natt” 738 og 478 ”Vær sterk min sjel” er Svein Ellingsens bidrag til min salmeliste. Den gamle salmeboka hadde et eget olsokkapittel. Der kan en selvsagt finne fine tekster til denne dagen: ”Ljøset over landet dagna” og ”Det kom et gledesbud til dette landet!” Så har salmeboka et eget opplegg (s 1324) for pilegrimsvandring!

Glad olsokfeiring overalt, og velkommen til Nidaros ønskes!

Signa tur!

KJELL A. SKARTSETERHAGEN
PILEGRIMSPREST VED ÅRETS
OLAVSDAGER OG ELLERS
SOKNEPREST I NITTEDAL
KJELL.SKARTSETERHAGEN@
NITTEDAL.KIRKEN.NO

luther

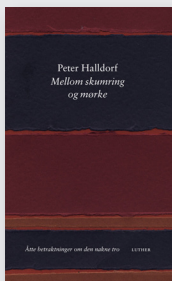
Anne-Margrete Saugstad BIBELN FOR HODE OG HJERTE

249,-

I denne boken deler Anne-Margrete Saugstad av sin store kunnskap om Bibelen og de bibelske tekstenes bakgrunn og sammenheng. Her finner du en rekke innfallsvinkler til hele Bibelens skattkammer – fra skapelsesfortellingen til Johannes' åpenbaring. Som leser vil du få større oversikt og forståelse for hva Guds ord er, og hva det handler om: Hans plan og gjennomføring av sitt verk til menneskehetens beste.

Anne-Margrete Saugstad er en skattet forkynner og har i en årrekke vært lærer i Det gamle- og Det nye testamentet ved Bibelskolen i Staffeldtsgate, senere Høgskolen i Staffeldtsgate.

www.lutherforlag.no

Peter Halldorf
MELLOM SKUMRING OG MØRKE
Åtte betraktninger om den nakne tro
 199,-

Hvorfor hadde ingen sagt at du måtte miste den gamle freden for å vinne en ny og mer virkelig fred? Idet døden sluker Jesus, mister disiplene sin tro. Påskeaftnen, dagen mellom korset og oppstandelsen, speiler en realisme som ingen av oss kommer utenom, dagene når ateismen åpner seg som en avgrunn i vår sjel. Er Gud død? Finnes han ikke lenger? Har jeg levd på en illusjon?

Boken er knyttet an til fasten og påsken, men den kan også med stort utbytte brukes som en meditasjonsbok når som helst på året.

www.lutherforlag.no

Tonje og Dag W. Haugeto Stang
TID FOR TO
 299,-

Med visdom, erfaring og en solid dose humor leder Tonje og Dag oss gjennom råd og prinsipper for hvordan parforholdet best kan ivaretas og styrkes. Ukentlige lesestykker og samtale spørsmål gjør boken til en sørvisstasjon for par som ønsker å skape en fast rytme på "vår kveld" i hverdagen, med tid og rom for fruktbare samtaler. Boken kan med fordel gis som gave, og er rikt illustrert av Lars Aurtande.

Tonje og Dag W. Haugeto Stang har holdt samlivskurs i en årrekke og har lang erfaring som foredragsholdere og samtalepartnere.

Boken er et glimrende redskap i parterapi eller en gave til brudeparet.

www.lutherforlag.no

Kari Fure
FLUKTEN FRA SYRIA OG IRAK

199,-

Flere millioner mennesker flykter fra sine hjemland i Midtøsten. Blant disse er det mange kristne. De drives vekk fra områdene der den kristne kirke først etablerte seg. Slik kuttes kirkens røtter.

I Flukten fra Syria og Irak forteller Kari Fure om møter med mennesker som står midt i dramaet. Hun har snakket med flyktninger og kirkeledere, politikere og personer som risikerer livet for å hjelpe – og orientalske kristne som starter et nytt liv i Tyskland, Sverige og Norge.

Fure setter enkeltskjebnene inn i en politisk og historisk sammenheng. Hun drar linjene til folkemordet i Tyrkia for hundre år siden, og spør hvorfor de religiøse motsetningene i Syria og Irak ble så dype. Fure har også møtt folk som drømmer om trygghet i en selvstyrt provins for kristne og andre minoriteter på Ninive-sletta i Nord-Irak.

Les den spennende historien!

www.lutherforlag.no

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinsenveien 25
0572 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), prost Hege Elisabeth Fagermoen, førstelektor Sjur Isaksen og sokneprest Anne Grete Listrøm. Bokmeldingsansvarlig: Postdoktor Kristin Graff-Kallevåg. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg.

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende
v/Eyolf Berg
Sinsenveien 25
0572 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord. Innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 590,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 800,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 8220.02.93882. Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev, SMS eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>